

CZU [738.5(478):069](047.53)=135.1

MOZAICURILE MOLDOVENEȘTI: ISTORIE, PREZENT ȘI VIITOR

*Maria BIVOL,
șef serviciu, Secția activitate editorială a BM „B.P. Hasdeu”*

Mozaicul este o tehnică artistică străveche, rafinată de-a lungul mileniilor, care implică crearea unor imagini sau modele prin combinarea meticuloasă a unor fragmente mici, numite „tesere”, realizate din materiale diverse, precum piatră naturală, marmură, sticlă, ceramică smălțuită sau metal. Aceste piese sunt fixate pe o suprafață solidă, de obicei pereți, podele sau alte structuri arhitecturale, cu ajutorul unui mortar sau adeziv, rezultând compoziții durabile, capabile să reziste secolelor. Tehnica mozaicului a evoluat de la decorurile simple ale civilizațiilor antice, precum cele din Grecia sau Roma, la opere elaborate care au servit atât scopuri estetice, cât și narative sau propagandistice, reflectând valorile și aspirațiile societăților care le-au creat.

În contextul Republicii Moldova, mozaicurile capătă o semnificație aparte, fiind în mare parte o moștenire a perioadei sovietice (sec. XX), când această formă de artă a fost utilizată pe scară largă pentru a decora clădiri publice, stații de transport, fabrici sau instituții culturale. Realizate de artiști locali și colective de creatori, ele îmbină influențe moderniste cu motive tradiționale și simboluri ideologice, ilustrând scene din viața cotidiană, muncă, natură sau progresul tehnologic. Materialele folosite, precum ceramica colorată sau sticla, conferă mozaicurilor o rezistență remarcabilă, dar și o expresivitate vizuală vibrantă, cu jocuri de lumină și textură care le transformă în adevărate „picturi murale”. Cu toate acestea, dincolo de aspectul lor decorativ, mozaicurile moldovenești sunt documente vii ale istoriei: ele povestesc despre o epocă, despre identitatea culturală a locului și despre talentul artiștilor care le-au conceput, deseori în condiții dificile. Astăzi, din cauza lipsei de protecție legală și a interesului redus pentru conservarea

lor, multe dintre aceste mozaicuri sunt amenințate de degradare, vandalism sau demolări.

„Mosaics of Moldova” reprezintă o inițiativă ambițioasă care și-a propus să scoată din umbră mozaicurile din Republica Moldova, acele opere de artă extraordinare ce îmbină istoria, cultura și estetica într-un mod unic, dar care, din păcate, sunt adesea uitate, neglijate sau chiar amenințate cu dispariția din cauza trecerii timpului și a lipsei de interes instituțional. Proiectul „Mosaics of Moldova” a luat naștere la inițiativa unei echipe profesioniste, formate din Anna Vasina, Anetta Dabija, Ana-Maria Popa și Alex Buretz. Ei sunt cei care au văzut în aceste mozaicuri mai mult decât simple decorațiuni murale, recunoscându-le ca pe veritabile fragmente de istorie vie, ce merită să fie cunoscute, apreciate și salvate. Misiunea lor este de a populariza aceste creații artistice și de a le oferi protecția pe care o merită, iar punctul de plecare al acestui efort este site-ul oficial mosaicsofmoldova.com, o platformă ce servește drept fereastră către universul fascinant al mozaicurilor moldovenești.

Deși se află încă într-o etapă incipientă, proiectul este plin de potențial și viziune, echipa lucrând cu entuziasm la dezvoltarea unei baze de date exhaustive, care să cuprindă fiecare mozaic identificat pe teritoriul Republicii Moldova, de la cele mai cunoscute până la cele ascunse în colțuri uitate ale satelor sau orașelor. Această arhivă digitală va fi completată de o hartă online interactivă, un instrument inovator ce va permite oricui să localizeze și să exploreze mozaicurile, oferind detalii despre originea, starea și contextul lor cultural. „Mosaics of Moldova” nu se limitează doar

la documentare. De aceea, echipa pregătește un demers oficial către Ministerul Culturii al Republicii Moldova, prin care va solicita includerea mozaicurilor în registrele naționale și locale ale monumentelor de for public.

În spiritul colaborării, proiectul face apel la implicarea comunității: oricine a observat un mozaic în localitatea sa este invitat să contribuie, trimițând fotografii la adresa mosaics@savechisinau.org, specificând locul exact sau localitatea, autorul fotografiilor și, dacă este posibil, autorul mozaicului, fiecare imagine trimisă devenind o piesă prețioasă în puzzle-ul acestei arhive vii a patrimoniului moldovenesc.

Un punct culminant al eforturilor echipei a fost expoziția „Mosaics of Moldova: fragmente de istorie”, organizată între 18 aprilie și 6 mai 2024 la Muzeul Național de Istorie a Moldovei, în cadrul Forumului Cultural Internațional „Patrimoniul cultural: provocări și oportunități”, un eveniment dedicat Zilei Internaționale a Monumentelor și Siturilor, care a reunit voci importante din domeniul conservării patrimoniului. Găzduită cu sprijinul Ministerului Culturii, al Muzeului Național de Istorie a Moldovei și al ICOMOS, în parteneriat cu USAID, expoziția a oferit publicului o experiență captivantă, dezvăluind frumusețea estetică a mozaicurilor, dar și bogăția lor culturală și istorică, punând totodată în lumină starea lor precară și necesitatea urgentă de a le proteja prin lege. Evenimentul a adus în prim-plan o selecție impresionantă din colecția echipei, demonstrând că mozaicurile nu sunt doar relicve ale trecutului sau ecouri ale esteticii sovietice,

ci expresii complexe ale identității, creativității și aspirațiilor umane, cu un potențial turistic imens, încă insuficient explorat în Republica Moldova. Pentru a rămâne conectați la evoluția proiectului, publicul este invitat să urmărească activitatea echipei pe rețelele sociale, unde sunt împărtășite povești, imagini și noutăți despre mozaicuri, în timp ce site-ul mosaicsofmoldova.com rămâne principalul punct de acces pentru informații detaliate și un apel la acțiune, adresat tuturor celor care doresc să se alăture misiunii de a salva acest patrimoniu și de a-l reda viitorului.

După vernisajul și prezentarea expoziției „Mosaics of Moldova” la Muzeul Național de Istorie a Moldovei din Chișinău, aceasta a fost donată Muzeului de Istorie și Etnografie din orașul Călărași. Am aflat de la doamna Mariana Iurcu, muzeograf la Muzeul de Istorie și Etnografie din Călărași, cum a fost primită expoziția de către localnici și ce reprezintă mozaicul pentru comunitatea locală.

Maria Bivol: Stimată doamnă Mariana Iurcu, ce anume vă leagă de mozaicuri și cum ați ajuns să vă dedicați acestei forme de artă?

Mariana Iurcu: Din 2016, sunt muzeograf la Muzeul de Istorie și Etnografie din Călărași. Mă confrunt deja de 10 de ani cu problema că nu avem suficiente documente, fotografii, date, relatări despre trecutul orașului. Locuind într-un oraș care a trecut prin diferite procese de schimbare urbană, am vrut să înțeleg mai mult despre trecutul orașului, să înțeleg care este patrimoniul său moștenit și cum putem să îl oferim publicului. În 2020, anul pandemic, când am stat închiși în case, am decis că trebuie să fac ceva. Astfel, restricțiile m-au făcut să încep a scrie și documenta totul. Totodată, s-a născut și dorința de a salva în fotografie mozaicurile din raion, căci ele pier, văzând cu ochii, de pe zi ce trece. Am început a colinda prin sate și fotografia, lua date despre cimitire, troițe, case vernacular, stațiile cu mozaic, picturile murale, basoreliefurile din zonele rurale. Ulterior, le-am inclus în broșură unde am explicat cum au apărut ele în spațiul nostru și ce valoare culturală avem. Astăzi, am peste 50 de cărți, broșuri scrise pe diferite teme, dar toate dedicate Călărașului. Trebuie să menționez că Muzeul în care activez este primul muzeu din istoria orașului Călărași (atestat în 1432), eu fiind și unicul muzeograf de la fondarea muzeului (în 2014). Mă simt responsabilă să fac cercetările necesare și să le expun ulterior publicului. Or, anume cu aceasta se ocupă un

muzeograf. Sper să am putere și susținerea necesară pentru a continua această meserie.

M.B.: Expoziția cu planșele mozaicurilor „Mosaics of Moldova” a fost donată Muzeului de Istorie și Etnografie din Călărași. Cum a fost primită aceasta de către localnici și ce impact a avut asupra comunității?

M.I.: Eu mă bucur că Alex Buretz le-a donat muzeului, și că au rămas în patrimoniul cultural al Călărașului. Această expoziție a mers prin mai multe muzee și localități, dar norocoșii donatari am fost noi, căci am avut îndrăzneala să le cer. Dar, evident, planșele vor continua să călătorească și să fie expuse și în alte instituții din țară. Călărășenii sunt mereu mândri și bucuroși de ceea ce facem noi la muzeu. Ei ne susțin în diferite flashmoburi de colectare a obiectelor muzeale, inclusiv și tema mozaicurilor. Au fost vizitatori să le vadă, mai ales de la instituțiile de învățământ, creând diferite proiecte în baza mozaicurilor.

M.B.: Datorită efortului dumneavoastră, expoziția circulă acum prin țară. Ce v-a inspirat să veniți cu ideea de a duce această expoziție în mai multe locații din Republica Moldova?

M.I.: Patrimoniul mobil trebuie să călătorească! Ca și noi, oamenii, de altfel, pentru a înțelege cultura, istoria și tradițiile noastre. Inclusiv aceste planșe, ca și alte obiecte din muzeu, sunt scoase din instituție sub sloganul de mobilizare „Muzeul vine la tine!” (dacă nu vii tu la muzeu). Desigur, fiecare muzeu își creează politicile de promovare proprii. Or, eu nu cred că muzeele trebuie să fie limitate în colaborare și acces vizavi de alte instituții. Astăzi, muzeele pun foarte mult accentul pe colaborarea cu publicul, ca să îl facă să experimenteze istoria, arta, meșteșugăritul... Dacă înainte, câteva sferturi de ani în urmă, conceptul muzeelor era să vii ca să privești și să nu atingi, acum este cu totul altă abordare. Iar noi, angajații de la Muzeul de Istorie și Etnografie din Călărași, ne dorim să informăm, sensibilizăm publicul și să-l facem să fie parte din istoria noastră comună. Mozaicurile sunt patrimoniul ce putem și trebuie să salvăm, conservăm și să promovăm, ca să-l transformăm într-o atracție cultural-turistică. Și, în calitate de specialist în turism (ghid) la Centrul de Informare Turistică din Călărași, îmi este drag să vorbesc turiștilor despre aceste pietre mici și colorate ce se află pe stațiile de autobuze, fântâni, case de cultură, școli etc.

La începutul lunii martie 2025, expoziția „Mosaics of Moldova” a fost expusă la Sediul Central al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” (BM), în urma unui parteneriat frumos dintre Secția „Memoria Chișinăului” a BM și Muzeul de Istorie și Etnografie din orașul Călărași. Despre cum a ajuns expoziția la Chișinău și cum a fost primită de comunitatea locală ne-a împărtășit doamna Taisia Foiu, șef Secție „Memoria Chișinăului”:

Interesul nostru pentru mozaicuri a început în 2021, cu ocazia Săptămânii Creativității organizate în biblioteca noastră. Ne-am întrebat atunci ce am putea crea original pentru această săptămână și am ales să expunem cărți poștale care ilustrează mozaicurile din Chișinău. Rezultatul a fost atât de reușit, încât unii urmăritori ai paginii noastre de Facebook au crezut că mozaicurile expuse sunt disponibile spre vânzare! Desigur, a fost doar un exercițiu de creativitate. De atunci, mozaicurile ne fascinează și ne inspiră. Urmărim cu atenție transformările lor: fie că dispar, fie că își găsesc locul pe alte obiective – mereu în căutarea unor noi creații care îmbogățesc patrimoniul vizual al orașului.

În februarie 2025, am descoperit întâmplător pe Facebook o postare despre o serie de 15 planșe cu mozaicuri din Republica Moldova, realizate de Alex Buretz și publicate de muzeograful Mariana Iurcu de la Muzeul de Istorie și Etnografie din Călărași, care ilustrează frumusețea mozaicurilor din țara noastră. Postarea, văzută pe 11 februarie, a dus la o colaborare rapidă: în doar trei zile, planșele au ajuns în biblioteca noastră, pregătite pentru o expoziție. Am primit sprijin, deoarece atât noi, cât și colegii de la Muzeul de Istorie și Etnografie din Călărași am participat la Tourism and Travel Expo 2025. Cu această ocazie, Mariana Iurcu ne-a oferit cu amabilitate planșele, aduse special pentru noi la Chișinău. Îi mulțumim frumos! Expoziția a fost impresionantă, frumoasă, plină de culoare și a evidențiat diversitatea și frumusețea mozaicurilor din Republica Moldova”.

Mozaicurile nu sunt doar decorațiuni, ci opere de artă care reflectă epoca, valorile și cultura timpului în care au fost create. Bibliotecile joacă un rol important în promovarea și protejarea acestui patrimoniu vizual, educând noile generații prin expoziții de planșe și postere, cărți, articole, ateliere și parteneriate culturale. Pentru a afla mai multe despre proiectul „Mosaics of Moldova”, despre parcursul său de desfășurare și implementare, l-am invitat pe Alex Buretz să ne răspundă la câteva întrebări.

Maria Bivol: Cum a apărut ideea proiectului „Mosaics of Moldova”? Ce v-a inspirat pe tine și pe colegile tale să aduceți în prim-plan mozaicurile uitate ale Republicii Moldova?

Alex Buretz: Ideea a apărut din discuțiile noastre despre moștenirea culturală. Am studiat tema și am aflat că sunt și alți oameni interesați, pe care i-am și contactat. Alexandr Pavlov ne-a dat foarte multe informații despre mozaicurile din Chișinău. La fotografia lui Sergiu Cotruță am descoperit stațiile cu mozaic din republică. De asemenea, ne-am inspirat de la colegii din Ucraina, care au documentat o mulțime de opere pe harta țării lor.

M.B.: Site-ul mosaicsofmoldova.com este punctul de plecare al inițiativei. Ce planuri aveți pentru dezvoltarea lui și cum va evolua baza de date a mozaicurilor?

A.B.: La moment, baza de date este pe pauză. Fiecare dintre noi are și alte ocupații și nu dispunem de timp. Dar avem și entuziaști ca Nicolai Chirnev, care călătoresc prin țară și publică fotografii pe pagina noastră.

M.B.: Harta online interactivă este un instrument inovator. Ce detalii vor putea găsi utilizatorii despre mozaicuri și cum credeți că va influența interesul publicului?

A.B.: Harta conține o mare parte din mozaicurile din baza noastră de date, însă lipsesc fotografiile. Sperăm să revenim la acest proiect și să completăm harta.

M.B.: Care au fost și sunt cele mai mari provocări pe care le întâmpinați în documentarea mozaicurilor, mai ales a celor din zonele rurale sau mai puțin cunoscute?

A.B.: Cea mai mare provocare a fost că proiectul se ține pe entuziasm pur și nu avem finanțare. Toate cheltuielile pentru menținerea site-ului și călătorii sunt făcute din resurse proprii.

M.B.: Ce criterii ați folosit pentru a identifica mozaicurile incluse în baza de date și în expoziție?

A.B.: Cele prezentate în expoziție sunt cele care au fost scanate prin metoda fotogrammetriei și au fost selectate ca fiind mai interesante pentru public.

M.B.: Cât efort a depus echipa voastră pentru a aduna informații și fotografii despre mozaicuri, astfel încât să le dați viață prin expoziția realizată de voi?

A.B.: Efortul a constat în câteva călătorii prin țară, în fotografierea mozaicurilor, procesarea modelelor 3D, crearea site-ului și a bazei de date, dar și în lucrul cu documentația, vizite la Ministerul Culturii și la mai multe adunări.

M.B.: Care a fost impactul expoziției „Mosaics of Moldova: fragmente de istorie” din 18 aprilie – 6 mai 2024? Cum a fost primită ea de public și ce schimbări a generat în percepția asupra mozaicurilor?

A.B.: Expoziția a fost primită bine de public. Cardurile poștale au fost distribuite în primele zile. În general, în ultimii ani, se observă un interes sporit față de modernismul socialist și mozaicuri. Ne-am bucurat că Ministerul Culturii tot s-a arătat interesat. Au

urmat acțiuni concrete pentru modificarea legislației și protecția mozaicurilor.

M.B.: De ce este important pentru voi ca autori ai expoziției să popularizați și să valorificați mozaicurile care sunt un patrimoniu cultural?

A.B.: Fiindcă în ziua de astăzi mozaicuri, practic, nu mai pot fi făcute. Nu mai sunt acei artiști școliți și specialiști, iar materialele necesare nu sunt accesibile sau sunt foarte scumpe. Mozaicurile sunt o parte a patrimoniului, a istoriei noastre. Ele prezintă interes pentru turiștii locali și străini.

M.B.: Care a fost cea mai impresionantă lucrare descoperită de echipa „Mosaics of Moldova”?

A.B.: Am fost impresionați de mozaicurile de peste Nistru, unde ele sunt în mare număr. Este o zonă mai greu de accesat, unde se ascund „comori” nedescoperite.

M.B.: La ce etapă de realizare sunteți cu implementarea obiectivelor punctate inițial?

A.B.: La moment, proiectul este pe pauză. Site-ul funcționează. Expoziția cu planșele circulă prin țară numai datorită muzeografului Mariana Iurcu, căreia îi mulțumim. Schimbări în legislație pentru a proteja anumite mozaicuri sunt în lucru. Stația cu mozaic de la Stăuceni, care a fost parțial demolată, caz semnalat public, va fi reabilitată și transformată în Centru de informare turistică.

M.B.: Există o deschidere pentru arta mozaicului în Republica Moldova?

A.B.: Noi vrem să aducem la cunoștința a cât mai mulți cetățeni și funcționari publici că mozaicurile nu sunt doar simple decorațiuni și nu reflectă doar ideologiile erei sovietice, dar sunt opere de artă cu importanță culturală și istorică. Ne bucurăm că avem susținători în toate colțurile republicii.

M.B.: Cu ce îndemn veniți în adresa locuitorilor Republicii Moldova, pentru a aprecia și susține arta mozaicului?

A.B.: Îndemnul ar fi să identifice mozaicurile din localitatea lor de baștină, să afle istoria lor și să ceară de la autoritățile locale ca aceste obiecte să fie protejate. Să distribuie pe rețelele sociale fotografii cu #mosaicsofmoldova!

Mozaicurile moldovenești, cu poveștile și culorile lor, sunt mai mult decât opere de artă – ele sunt ferestre către istoria și sufletul unei națiuni. Prin inițiativa „Mosaics of Moldova” și dedicarea unor oameni precum Mariana Iurcu, Alex Buretz și echipa

lor, aceste fragmente de patrimoniu încep să fie redescoperite și apreciate. Totuși, viitorul lor depinde de noi toți. Vă invităm să explorați mozaicurile din localitățile voastre, să le fotografiați și să le împărtășiți cu #mosaicsofmoldova, contribuind astfel la o arhivă vie care să le asigure supraviețuirea. Să transformăm împreună aceste comori ale trecutului în simboluri ale unui viitor cultural consolidat pentru Republica Moldova.

Fotografii: Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”